

В. В. Романова*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сучасному етапі складається якісно нова ситуація, коли соціально-економічний і політичний розвиток, що відбувається в окремих країнах, знаходиться під впливом бурхливої динаміки світових та європейських інтеграційних процесів.

Не залишається осторонь цих тенденцій і Україна, яка чітко визначила свою орієнтацію на європейські інтеграційні структури, а також намагається ефективно діяти в різних інтеграційних об'єднаннях держав колишнього СРСР. Головні міжнародні партнери ставлять ряд вимог до України, і за розробленою світовою спільнотою системою стандартів оцінюють все, що відбувається в країні. Водночас, загострення останнім часом політичних протиріч в Україні безпосередньо відображається як на співпраці з державами світу, так і на економічних і соціальних чинниках внутрішнього розвитку. За цих умов проявляються існуючі проблеми, пов'язані з формуванням, збереженням та розвитком трудового потенціалу.

Тому назрілою необхідністю є удосконалення управління трудовим потенціалом суспільства.

Практично в Україні існує розгалужена і відносно розвинута система управління трудовим потенціалом, що є складовою управління соціально-економічними процесами розвитку країни, яке безпосередньо забезпечують органи законодавчої, виконавчої та судової влади різних рівнів. Дослідженням науково-теоретичних, методологічних і фундаментальних проблем, розробкою проектів і методичних рекомендацій займаються науково-педагогічні працівники багатьох вищих навчальних закладів та наукові співробітники науково-дослідних установ Національної академії наук України. Окрім того, в системі державного управління економічними і соціальними процесами, зокрема управління трудовим потенціалом, функціонує інфраструктура ринку праці.

Відомо, що в структурі системи управління трудовим потенціалом виділяють керівну і керовану підсистеми, які, у свою чергу, складаються з окремих елементів¹. Зокрема, елементами керованої системи управління трудовим потенціалом в Україні є:

- управління формуванням трудового потенціалу;
- управління процесами підготовки робочої сили;
- управління розміщенням продуктивних сил;
- управління використанням робочої сили.

Саме в рамках даної системи в цілому забезпечується регулювання ринку праці і процесів відтворення трудового потенціалу.

Але стан управління поки що не можна визнати задовільним у зв'язку з наявністю суттєвих недоліків у формуванні та розвитку трудового потенціалу. Підтвердженням такого висновку, насамперед, є:

© Романова В. В., 2007

* завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права, кандидат економічних наук, доцент, професор ХУУП

¹ Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 338-342.

— звужений характер відтворення населення України, що характеризується перевищенням смертності населення над народжуваністю і, відповідно, зменшенням природного приросту населення як у міських, так і сільських поселеннях, скороченням тривалості життя (зрозуміло, що такий демографічний стан негативно позначається на формуванні трудового потенціалу);

— у системі підготовки робочої сили спостерігається невідповідність підготовки робітничих кадрів потребам суб'єктів господарювання;

— суттєво не змінюється стан нераціонального розміщення продуктивних сил, що негативно позначається на зайнятості населення різних регіонів України;

— неефективним є використання на багатьох вітчизняних підприємствах робочої сили, що є наслідком низького рівня механізації і автоматизації виробництва, ненормованих режимів праці і відпочинку, обмеженості коштів, що виділяються на управління персоналом та його розвиток.

Тому у межах даної публікації ставиться за мету визначити основні напрями поліпшення управління трудовим потенціалом суспільства в контексті інтеграційних процесів, і, насамперед, вступу України до Світової організації торгівлі (далі — СОТ).

Загальновизнаним на сьогодні є те, що інтеграція України у світову економіку значною мірою залежить від членства у Світовій організації торгівлі. Наближення України до набуття членства у СОТ загострює необхідність з'ясування важливого питання щодо конкретних наслідків входження в дану структуру для національної економіки і суспільства.

Дискусії, що ведуться навколо проблеми вступу України до СОТ, більшою мірою зачіпають питання економічної ситуації всередині країни, зокрема можливих змін у сфері виробництва продукції (товарів) і надання послуг, формування торгівельної політики, технічного і технологічного розвитку галузей національної економіки.

Водночас актуальним є обговорення питань, пов'язаних з можливими наслідками вступу до сфери соціально-трудових відносин. Дані питання цікавлять багатьох вітчизняних науковців і практиків, серед яких А. В. Березний, В. М. Галицький, О. І. Давидович, І. В. Косенко, О. В. Косенко, Ю. Петровський, Л. А. Чвертко, Л. В. Шаульська та ін.

За результатами їх наукових досліджень та даними пілотного дослідження-опитування Центру соціальних експертиз, які проведені на замовлення Державного центру зайнятості, прогнозуються як позитивні, так і негативні наслідки вступу України до СОТ².

Якщо розглядати по суті можливі наслідки вступу, то саме негативні безпосередньо стосуються ринку праці і соціальних питань, насамперед це:

— зростання безробіття внаслідок часткової ліквідації національного товаровиробника;

— зміна структури та характеру зайнятості в результаті примусової трансформації наявної структури виробництва і диктату щодо основних експортерів;

— зменшення робочих місць і скорочення зайнятості у неконкурентоспроможних галузях, зростання інтенсивності праці, зниження реальних доходів і купівельної спроможності населення (серед галузей, де очікуються найбільші зміни чисельності робочих місць у бік зменшення, виділяються вугільна промисловість та сільське господарство);

² Наслідки для локальних і регіональних ринків праці вступу України до СОТ. — К.: ТОВ "Лтава Лізінг", 2004.

— посилення соціальної напруженості, погіршення самопочуття, політична апатія, недовіра до Заходу.

Отже, входження України до СОТ пов'язується з інтенсифікацією ринку праці, вивільненням значної чисельності працівників і необхідністю підвищення якості та кваліфікації робочої сили. Такі наслідки вступу прогнозувалися за двома варіантами, зокрема, за умов вступу України до Світової організації торгівлі наприкінці 2004 року — на початку 2005 року або наприкінці 2005 року³. Поки що цей процес відкладається, але тенденції розвитку національної економіки дають підставу передбачати відповідні наслідки в разі вступу України до СОТ і у 2007 чи 2008 роках.

Зрозуміло, що будь-який прогноз допускає певну похибку, але він є підставою для роздумів та розробки заходів пом'якшення можливих негативних наслідків цього вступу.

Робота по розробці та реалізації даних заходів має виконуватися як на загальнодержавному, так і регіональному й місцевому рівнях системи управління трудовим потенціалом з урахуванням тенденцій та пріоритетів регіонального розвитку, визначених на основі проведення спеціальних досліджень та аналізу.

Аналізуючи стан розвитку сільського господарства, яке є домінуючою галуззю економіки у багатьох областях України, можна відмітити, що він вже зараз характеризується як критичний⁴. Підтвердженням цьому є зменшення посівних площ та урожайності зернових та зернобобових культур, цукрових буряків, які значною мірою визначають продовольчу безпеку держави, плодів і ягід, поголів'я та продуктивності великої рогатої худоби, що призвело до зменшення обсягів виробництва й реалізації продукції рослинництва і тваринництва. Одночасно відмічається зниження рентабельності виробництва більшості видів сільськогосподарської продукції, а окремі види продукції є повністю збитковими, що негативно відображається на доходах товаровиробників аграрної сфери АПК. Особливе занепокоєння викликає критичний стан більшості сільських населених пунктів і досить помітна деградація сільського населення, що пов'язується, насамперед, з відсутністю постійної оплачуваної роботи.

Така ситуація викликає необхідність прозорої державної підтримки сільського господарства, насамперед його фінансування та матеріально-технічного постачання, яка дозволить забезпечити прогресивний розвиток даної галузі. У зв'язку з цим важливо створити умови доступності пільгового кредитування аграрних підприємств, що буде реальною підтримкою сільськогосподарських товаровиробників. Окрім того, потенційно можливі заходи повинні бути передбачені програмними документами. Тому доцільною є розробка Концепції розвитку аграрного виробництва і сільської місцевості, яка б фокусувалася не лише на сприянні розвитку сільського господарства як галузі, а й на розвитку сіл і сільських районів.

Головним змістом політики адаптації національного ринку праці до членства у СОТ має стати забезпечення готовності до збільшення обсягів фактичного безробіття та, відповідно, працевлаштування вивільнених працівників. Насамперед актуальним є вирішення проблеми розбудови системи професійної перепідготовки вивільнених працівників та удосконалення системи державного замовлення на професійну підготовку, включаючи систему вищої освіти.

³ Державна програма зайнятості населення на 2005-2008 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36514&cat_id=35660.

⁴ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Зусилля органів виконавчої влади всіх рівнів, центрів зайнятості населення мають бути спрямовані на розширення системи організації соціальних робіт, які здійснюються коштами місцевого бюджету, реалізацію комплексу заходів щодо підвищення мобільності робочої сили. На суб'єктів господарювання покладається завдання впровадження гнучких форм зайнятості та прогресивних форм оплати праці.

У цілому, координація зусиль центральних і місцевих органів виконавчої влади має націлюватися на реалізацію основних положень Державної програми зайнятості населення на 2005-2008 роки⁵ та реалізацію заходів регулювання ринку праці, особливо заохочення розвитку малого бізнесу та індивідуального підприємництва, насамперед — у виробничій і туристичній сферах та сфері побутових послуг, заохочення вкладення особистих та інших децентралізованих інвестицій в людський капітал (освітньо-професійну підготовку, охорону здоров'я тощо).

Адаптація галузей економіки вимагатиме злагодженої співпраці центральної, міської влади та бізнесу, партнерської участі у формуванні заходів загальнодержавної економічної політики, ініціативних дій на місцевому рівні щодо забезпечення сприятливих умов для розвитку та зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

При цьому досить важливим є дотримання принципів відповідальності держави за формування та реалізацію політики у сфері зайнятості населення і ефективного використання робочої сили та забезпечення соціального захисту громадян від безробіття.

На регіональному та національному рівнях доцільною є розробка комплексних програм розвитку ринку праці, які б включали формування попиту і пропозиції, ціни робочої сили, конкуренції та кон'юнктури. В основу їх розробки має покладатися системний підхід до аналізу та планування всіх складових елементів ринку праці.

Зауважимо, що будь-який процес управління, в тому числі і трудовим потенціалом, може бути ефективним за умови надійного інформаційного забезпечення. Враховуючи це, необхідно створити ефективно функціонуючу систему інформування та консультування населення шляхом організації роботи інформаційних центрів, а також консультаційних пунктів у сільських, селищних, міських, районних радах, місцевих державних адміністраціях, впровадити систему автоматизованих консультацій, постійно оновлювати бази даних центрів зайнятості населення щодо вакансій робочих місць.

У цілому, система управління трудовим потенціалом має забезпечувати адекватне реагування з боку держави на процеси, які об'єктивно набувають поширення на ринку праці.

Стаття рекомендована до друку кафедрою державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права (протокол № 11 від 11 травня 2007 року)

⁵ Державна програма зайнятості населення на 2005-2008 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36514&cat_id=35660.